

Драган Јовашевић
Правни факултет, Универзитет у Нишу

ПОЛИТИЧКО-ПРАВНЕ ДИЛЕМЕ О ЗЛОЧИНУ АГРЕСИЈЕ

Сажетак

Међународно кривично право као систем правних прописа садржаних у актима међународне заједнице, али и у националном (интерном) кривичном законодавству појединих држава предвиђа кривичну одговорност и кажњивост за већи број међународних кривичних дела (међу којима се издваја злочин агресије). То су дела којима се крше ратни закони и обичаји рата (међународно хуманитарно право) и којима се повређује или угрожава мир међу народима и безбедност човечанства. За ова кривична дела су у међународном, али и у националном кривичном праву прописане најтеже врсте и мере казни које уопште познаје кривично законодавство данас. За учиниоце кривичног дела агресије у одређеним случајевима је примарна надлежност међународних судских (наднационалних) органа као што је Међународни суд у Хагу. У овом раду се анализирају појам и карактеристике злочина агресије у политичком и правном смислу као међународног кривичног дела.

Кључне речи: међународно кривично право, агресија, одговорност, држава, Међународни суд, казна

Међународни злочини (или међународна кривична дела) представљају делатности којим се крше међународни уговори, споразуми и конвенције и нарушава или угрожава мир међу народима, безбедност човечанства, односно друге међународним правом заштићене вредности, или којим се крше ратна правила о понашању зараћених страна према ратним заробљеницима, рањеницима, болесницима и цивилном становништву. Настанак ових кривичних дела везан је за постојање међународних правила којима се регулишу односи између држава у доба рата, тј. односи између зараћених

страна у погледу започињања и вођења рата.¹⁾ Међународно ратно право настало је као последица суровог и нечовечног поступања у току дуге историје ратова и оружаних сукоба између народа и држава са циљем да хуманизује ово најнехуманије средство за решавање међудржавних и међународних спорова.²⁾

У случају када државе не могу да разреше тренутне или од раније настале међусобне политичке несугласице (нпр. које се одnose граничне спорове, спорове о положају своје националне мањине у другој држави, историјске "неправде" итд.), у крајњој линији прибегавају ванправним средствима – рату, односно агресији која се јавља као продужено и крајње средство политике. Ово се посебно односи на схватање агресије као последњег средства за остварење спољне политике одређене државе или њених појединих циљева.

Са појавом међународног ратног права отпочео је процес постепеног ограничавања права зараћених страна и контролисања њихових поступака, не само према неборачком становништву, већ и у погледу започињања и вођења ратова. Политичко право државе на апсолутну слободу у погледу започињања и вођења рата биће постепено ограничено тако што ће поједини поступци који представљају непотребна разарања, убијања и мучења бити забрањени. Кршењем ратних правила и обичаја настају ратна кривична дела. Прихватајући међународне обавезе на основу потписивања и ратификовања бројних међународних конвенција, у законодавству Републике Србије је предвиђено више кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. Ова кривична дела, дакле, настају кршењем правила садржаних у међународним конвенцијама. Њихов је извор у постојању забрана у актима међународног права. А ти акти представљају највиши израз политичке воље међународне заједнице оличене у међународним организацијама (ОУН). Дакле, политички разлози дефинишу појам и садржину најтежих међународних злочина, у које спада и злочин агресије.

Злочин агресије као међународно кривично дело је у савременом свету све актуелније с обзиром на чињеницу да данас на више континената (Европа, Азија, Африка...) бесне различити оружани сукоби већег или мањег интензитета са учешћем две или више држава. Стога ћемо у наредним излагањима указати на појам,

1) Д. Јовашевић, Међународно кривично право, Ниш, 2010. године, стр. 145.

2) В. Казацић, Имплементација споразума међународног хуманитарног права у Босни и Херцеговини, Зборник радова Правног факултета у Мостару, Мостар, број 16/2003. године, стр. 163-175.

елементе и карактеристике злочина агресије у праву Републике Србије и у релевантним међународним документима.

ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ

Злочин агресије је у правном систему Републике Србије предвиђено у Кривичном законнику, у глави тридесет четвртој, под називом: „Кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом“.³⁾ Ово кривично дело, заправо, представља делатности којим се крше међународни уговори, споразуми и конвенције⁴⁾ и нарушава или угрожава мир међу народима и безбедност човечанства. Настанак ових кривичних дела везан је за постојање међународних правила којима се регулишу односи између држава у доба рата, тј. односи између зараћених страна у погледу започињања и вођења рата.⁵⁾ Међународно ратно право настало је као последица суровог и нечовечног поступања у току дуге историје ратова и оружаних сукоба између народа и држава са циљем да хуманизује ово најнехуманије средство за решавање међудржавних и међународних спорова.

Са појавом међународног ратног права отпочео је процес постепеног ограничавања права зараћених страна и контролисања њихових поступака, не само према неборачком становништву, већ и у погледу започињања и вођења ратова. Право државе на апсолутну слободу у погледу започињања и вођења рата биће постепено ограничено тако што ће поједини поступци који представљају непотребна разарања, убијања и мучења бити забрањени. Кршењем ратних правила и обичаја настају ратна кривична дела.⁶⁾ Прихватајући међународне обавезе на основу потписивања и ратификовања бројних међународних конвенција, у кривичном законодавству Републике Србије је предвиђено између осталих и кривично дело агресије које носи назив: агресивни рат. Ово кривично дело је прописано у одредби члана 386. Кривичног законика Србије.

3) С. Задник, Казнена дјела против вриједности заштићених међународним правом и новине у законодавству у свези са тим дјелима, Хрватска правна ревија, Загреб, број 12/2003. године, стр. 83-86.

4) З. Томић, Осврт на настанак и развој међународног кривичног права, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, Сарајево, 1999. године, стр. 337-360.

5) Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2011. године, стр. 345.

6) З. Шепаровић, Заштита жртава рата у међународном хуманитарном праву, Хрватски љетопис за казно право и праксу, Загреб, број 2/1997. године, стр. 359-379.

Основно кривично дело против мира се састоји у позивању, подстицању или наређивању вођења агресивног рата.⁷⁾ Објект заштите је међународни мир и безбедност човечанства. Рат је забрањен низом међународних правних аката: Женевским протоколом о мирном решавању спорова из 1924. године (којим је агресивни рат проглашен злочином), Бријан-Келоговим или Париским пактом из 1928. године (којим су се државе одрекле рата као средства за решавање међусобних спорова) и Резолуцијом Генералне скупштине ОУН од 14. децембра 1974. године. Према овој Резолуцији агресија је употреба оружане силе једне државе против суверенитета, територијалне целовитости и политичке независности друге државе или употреба оружане силе на било који начин који је неспојив са Повељом ОУН.

Радња извршења овог дела је позивање или подстицање на агресивни, тј. нападачки рат. То су радње подстрекавања које су овде добиле карактер самосталне радње извршења. Радња се састоји у стварању или учвршћивању одлуке код другог лица да предузме агресивни рат. Дело је свршено самим позивањем, подстицањем или наређивањем као психолошким делатностима које су упућене другом лицу без обзира да ли је оно под утицајем такве радње донело одлуку, односно приступило радњи започињања рата. Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово је дело прописана казна затвора од две до дванаест година.

Тежи облик дела постоји када се нареди вођење агресивног рата. Овде је радња извршења одређена као издавање наређења. Наређивање да се води агресивни рат представља посебан облик подстрекавања које је овде добило карактер самосталне радње извршења. Дело је свршено самим издавањем таквог наређења. За ово је дело прописана казна затвора најмање десет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година.

ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ У НИРНБЕРШКОЈ И ТОКИЈСКОЈ ПРЕСУДИ

Незапамћени злочини извршени од стране нациста и фашиста широм света за време Другог светског рата довели су до организовања наднационалних судских органа који су у спроведеном кривичном поступку изrekli пресуде највишим немачким и

7) Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд, 2002. године, стр. 292-293.

јапанским политичким и војним руководиоцима, а које су потом и извршене. Наиме, савезничке силе су још 1942. године потписале споразум у палати Сент Џејмс у Лондону којим су установиле Комисију УН за ратне злочине састављену од седамнаест представника својих држава. Ова је Комисија сачинила 8.178 предмета (досијеа) о лицима која су осумњичена за најтеже међународне злочине извршене у овом рату, али и листу од 750 италијанских ратних злочинаца који су осумњичени за извршене злочине употребом забрањених гасова, убиства цивила и заробљеника у Етиопији за време краткотрајног рата почев 1935. године.

Потом су савезничке силе донеле одлуку у виду „Декларације“ на Московској конференцији која је одржана 30. октобра 1943. године да после окончања рата пред суд изведу немачке ратне злочинце чији злочини немају посебну географску одређеност, док је за остале злочинце договорено да им се суди у државама где су та дела и извршена. Касније, на конференцијама „велике тројице“ (председника САД, премијера Велике Британије и председника владе СССР) у Техерану од 28. новембра до 1. децембра 1943. године, на Јалти од 4. до 11. фебруара 1945. године и у Потстдаму од 17. јула до 2. августа 1945. године усаглашени су ставови о потреби суђења главним немачким ратним злочинцима.⁸⁾ Следећи те идеје савезничке силе су Лондонским споразумом о гоњењу и кажњавању главних ратних злочинаца Европске осовине од 8. августа 1945. године усвојиле Статут Међународног војног суда.⁹⁾ Овај суд су сачињавале четири судије и четири заменика које су именовале владе: САД, СССР, Велике Британије и Француске. Председник суда је биран наизменично по државама. Пресуде су доношене већином гласова, а у случају једнаког броја гласова одлучивао је глас председника суда. Свака од ових држава је такође именовала и по једног јавног тужиоца.¹⁰⁾

8) E. Smit, *The American Road to Nuremberg – the Documentary Record 1944-1945.*, Stanford, 1982. godine, str. 118-155.

9) У литератури се оправдано истиче да Нирнбершки суд и није био међународни суд, већ више „међусавезнички“ суд јер су га чиниле судије које су били представници победничких држава: САД, СССР, Велике Британије и Француске. Такође, то није био „војни“ суд јер су све судије и њихови заменици, осим совјетских представника, били цивилна лица. Војни карактер ових судова је доведен у сумњу и са аспекта окривљених лица којима је суђено пред овим судом. Наиме, бројна окривљена лица нису имала својство војног лица. Такође ни кривична дела за која је утврђивана кривична одговорност пред овим судом, нису била претежно војног карактера, односно војне природе. (В. Ђ. Деган, Б. Павишић, *Међународно казнено право*, Загреб, 2005. године, стр. 10-11).

10) P. Calvoceassi, *Nuremberg – the facts and the consequences*, London, 1947. godine, str. 78-96.

Пред Међународни војни суд који је заседао у Нирнбергу су изведена 22 оптужена немачка ратна злочинца.¹¹⁾ На судском процесу који је трајао дуже од девет месеци 1. октобра 1946. године од 22 оптужена лица, пресудом је њих дванаест осуђено на смрт вешањем, три лица на доживотни затвор, а четири ратна злочинца су осуђена на временске казне затвора у трајању од 10 до 20 година. Тројица оптужених (Шахт – министар финансија, Папен – дипломата и Фриче – новинар) су ослобођена од оптужбе. Осуђени су казне затвора издржавали у затвору Шпандау над којим су заједничку управу имале све четири силе победнице.

Овај суд је у донетој пресуди осудио не само највише политичке и војне руководиоце Трећег Рајха,¹²⁾ већ је као злочиначке осудио и следеће организације (правна лица) и то: а) водство Националсоцијалистичке партије, б) Гестапо – Тајну државну полицију, в) СС јединице – независне јединице нацистичке партије и г) СД – обавештајну организацију Трећег рајха. Иако је било упорних захтева, Нирнбершки суд није прогласио злочиначким следећа правна лица и то: а) СА одреде – ударне одреде нацистичке партије, б) Владу Трећег Рајха и в) Генералштаб и Врховну команду немачке армије.¹³⁾

Статут међународног војног суда у Нирнбергу, усвојен на основу Лондонског споразума савезничких сила 8. августа 1945. године,¹⁴⁾ у члану 6. одређује међународна кривична дела чији ће учиниоци као појединци или као чланови организације бити суђени од стране овог суда. То су: 1) злочин против мира, 2) ратни злочини и 3) злочин против човечности. Поред непосредних извршилаца ових међународних кривичних дела (злочина), кривично су одговорна и лица која се јављају у својству вође, организатора, подстрекача или другог саучесника, а која су учествовала у састављању или извршењу неког заједничког плана или завере ради извршења неког од напред наведених злочина. Овде се, заправо, ради о одговорности и кажњавању саучесника за извршена дела по

11) Интересантно је да из политичких разлога већ у то време није било иницијативе победничких сила да на исти начин суде најодговорнијим лицима у фашистичкој Италији, било пред међународним, било пред националним судовима и поред истакнутих захтева Етиопије, Грчке и Југославије.

12) В. Василијевић, Суђење пред међународним војним судом у Нирнбергу и развој међународног кривичног права, Југословенска ревија за међународно право, Београд, број 3/1971. године, стр. 305-334.

13) Љ. Прљета, Злочини против човечности и међународног права, Београд, 1992. године, стр. 14-19.

14) Нирнбершка пресуда, Београд, 1948. године, стр. 13-19.

принципу субјективне акцесорне кривичне одговорности. Учиниоцу ових кривичних дела у смислу одредбе чл. 27. и 28. Статута, могу се изрећи следеће врсте казни: 1) смртна казна, 2) друга врста казне (затвора) коју суд нађе за праведну и 3) конфискација (одузимање сваке украдене) имовине.

Злочин против мира (члан 6. став 2. тачка а. Статута) представља међународно кривично дело које се састоји у планирању, припремању, започињању или вођењу агресорског рата или рата којим се крше међународни уговори, споразуми или гаранције, као и у учествовању у неком заједничком плану или завери за извршење неког од ових дела.¹⁵⁾ Овде се ради о кривичном делу које је управљено против међународног мира, а којим се изазива, планира, започиње или води нападачки или агресивни рат (који је иначе забрањен одредбама међународног ратног права – Бријан-Келоговим пактом или Париским пактом из 1928. године).¹⁶⁾ Према овој одредби самостално кривично дело представљају и припремне радње, као и само започињање (покушај) овог дела.

На другом крају света, на Далеком истоку је одлука о кажњавању¹⁷⁾ највиших јапанских војних и политичких руководиоца за вођење агресивног рата и извршене бројне злочине донета још 1. децембра 1943. године на конференцији у Каиру којој су присуствовали представници САД, Велике Британије и Кине. Све појединости о токијском суду, биле су прецизиране и у акту о капитулацији који је Јапан потписао 2. септембра 1945. године. Нешто пре тога, 26. јула 1945. године савезничке силе су донеле Потсдамску декларацију на основу које је потом основан Токијски трибунал. Овај суд је на процесу који је вођен од 3. маја 1946. године до 14. новембра 1948. године (када је изречена пресуда) од оптужених 25 лица, седам лица осудио на казну смрти, шеснаест лица на казну доживотног затвора, а два лица су осуђена на казну затвора у трајању од 7 од 20 година. Ниједан од оптужених није ослобођен оптужбе.

15) М. Сукијасовић, Међународна кривична одговорност за агресију, Југословенска ревија за међународно право, Београд, број 3/1957. године, стр. 380-392.

16) М. Радојковић, Рат и међународно право, Београд, 1947. године, стр. 41-49.

17) Одлука о кажњавању јапанске агресије донета је 1. децембра 1943. године на конференцији у Каиру на којој су учествовали амерички председник Рузвелт, кинески председник Чанг Кај Шек и британски премијер Черчил, а појединости су прецизиране у акту о капитулацији Јапана од 2. септембра 1945. године.

Токијски суд је формиран на основу Статута Међународног војног суда за Далеки исток.¹⁸⁾ Овај Статут у члану 5. одређује међународна кривична дела чији ће учиниоци као појединци или као чланови организације бити суђени од стране овог суда. То су:¹⁹⁾ 1) злочин против мира, 2) конвенционални ратни злочини и 3) злочин против човечности. Суд је овлашћен у смислу члана 5. да суди и кажњава ратне злочинце са Далеког истока који се као појединци или чланови организације терете за наведена међународна кривична дела. Учиниоцу ових кривичних дела у смислу одредбе члана 16. Статута, могу се изрећи следеће врсте казни: 1) смртна казна и 2) друга врста казне (затвора) коју суд нађе за праведну.

Злочин против мира (члан 5. став 2. тачка а. Статута) представља планирање, припремање, иницирање или вођење објављене или необјављене ратне агресије или рата чиме се крши међународно право, повеље, споразуми или гаранције или учествовање у заједничком плану или завери у сврху остваривања било ког од наведених дела.

ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ ПРЕМА ЗАКОНУ БРОЈ 10. КОНТРОЛНОГ САВЕТА ЗА НЕМАЧКУ

Иста међународна кривична дела познаје и Закон број 10. Контролног савета за кажњавање лица одговорних за ратне злочине, злочине против мира и злочине против човечности у члану 2. с тим што поред наведене три врсте злочина познаје и посебно дело које се састоји у самом чланству у злочиначкој групи или организацији које су од стране Међународног војног суда проглашене злочиначким. Учиниоцу неког од ових кривичних дела се према одредби става 3. овог члана могу изрећи следеће казне: 1) смртна казна, 2) доживотни затвор или затвор на одређени број година са принудним радом или без принудног рада, 3) новчана казна и затвор са или без принудног рада у случају неплаћања новчане казне, 4) конфискација имовине, 5) повраћај неправилно стечене имовине и 6) одузимање појединих или свих грађанских права.

Злочин против мира је одређен у члану 2. став 1. овог Закона. Ово дело чини покретање инвазије на другу земљу и ратова који су у супротности са међународним законима и споразумима

18) Б. Петровић, М. Бисић, В. Перић, Међународно казнено судовање, Сарајево, 2011. године, стр. 306-308.

19) М. Merle, Le proces de Nuremberg et le chatiment des criminels de guerre, Paris, 1949. godine, str. 56.

укључујући, али не ограничавајући се на планирање, припремање, покретање или вођење ратне агресије или рата чиме се крше међународне повеље, споразуми или гаранције или учествовање у заједничком плану или завери у сврху остваривања неког од наведених дела.

ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ ПРЕМА СТАТУТИМА AD NOS ТРИБУНАЛА

Резолуцијом Савета безбедности Организације уједињених нација број 827 од 25. маја 1993. године усвојен је Статут Међународног трибунала за гоњење лица одговорних за озбиљне повреде међународног хуманитарног права извршене на територији бивше СФР Југославије почев од 1991. године. Овај Статут (познат као Статут „Хашког трибунала“²⁰⁾ познаје четири врсте међународних кривичних дела.²¹⁾ То су: 1) тешке повреде Женевских конвенција од 1949. године, 2) кршење закона и обичаја ратовања, 3) геноцид и 4) злочини против човечности.²²⁾ Учиниоцу ових кривичних дела од стране Трибунала се може према члану 24. изрећи само једна врста казне и то казна затвора у трајању према општој пракси суда у Југославији при чему је судско веће обавезно да узме у обзир тежину извршеног кривичног дела (објективне околности) и лична својства оптуженог (субјективне околности). Уз казну се учиниоцу међународног кривичног дела могу изрећи и следеће санкције: 1) повраћај имовине њиховим правим власницима (реституција) и 2) одузимање добити која је прибављена криминалном делатношћу.

Интересантно је да Статут Хашког трибунала не познаје кривично дело агресије. У основи овог решења се налази политички став држава које су заговарале доношење овог међународног документа према коме се у ратним збивањима на територији бивше СФР Југославије није десила агресија, па стога нема ни потребе за инкриминацијом која је управљена против мира. Слично решење заступа и Статут трибунала за Руанду. Наиме, иста међународна

20) Б.Петровић, Д.Јовашевић, Међународно кривично право, Сарајево, 2011. године, стр. 87-98.

21) И. Јосиповић, Правни и политички аспекти настанка Међународног казног суда за бившу Југославију, Зборник радова, Хрватска и Уједњени народи, Загреб, 1996. године, стр. 183-196.

22) Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2014. године, стр. 248.

кривична дела,²³⁾ као и Статут Хашког трибунала, са идентичним обележјима и карактеристикама познаје и Статут Међународног кривичног трибунала за Руанду.

Резолуцијом Савета безбедности Организације уједињених нација број 955 од 8. новембра 1994. године усвојен је Статут Међународног кривичног трибунала за Руанду. Овај Трибунал је надлежан за кажњавање лица која су одговорна за геноцид и друга тешка кршења међународног хуманитарног права која су извршена на подручју Руанде, као и њених грађана која су извршила таква дела на подручју суседних држава у току 1994. године.²⁴⁾ С обзиром да се према правној квалификацији Савета безбедности ОУН овде није радило о међународном оружаном сукобу, то овај Трибунал и није надлежан за кривично дело које се састоји у „тешком кршењу Женевских конвенција из 1949. године“, као ни за „кршење закона и обичаја рата“, нити за кривично дело агресије.

Наиме, овај Статут (познат и као Статут трибунала за Руанду) познаје три врсте међународних кривичних дела. То су: 1) геноцид (члан 2.), 2) злочин против човечности (члан 3.) и 3) злочин који се састоји у тешком кршењу члана 3. Женевских конвенција и Другог допунског протокола из 1977. године (члан 4.). Учиниоцу ових кривичних дела од стране Трибунала се може изрећи само једна врста кривичне санкције, и то казна затвора која се може јавити у два облика и то као: 1) казна доживотног затвора и 2) казна затвора у временски одређеном трајању. При одмеравању казне учиниоцу међународног кривичног дела судско веће Трибунала за Руанду је обавезно да узме у обзир тежину извршеног кривичног дела (објективне околности) и лична својства оптуженог (субјективне околности). Уз казну се учиниоцу дела могу изрећи и две мере и то: а) повраћај имовине њиховим правим власницима (реституција) и б) одузимање добити која је прибављена криминалном делатношћу.

23) J. E. Alvarez, Crimes of States /Crimes of Hate, Lessons from Rwanda, The Yale Journal of International Law, број 24/1999. године, стр. 365-392.

24) С. Фабијанић Гагро, Заштита особа у немеђународном оружаном сукобу, Правни вјесник, Осиек, број 2/2008. године, стр. 115-135.

ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ ПРЕМА РИМСКОМ СТАТУТУ

Римски Статут сталног Међународног кривичног суда²⁵⁾ усвојен на Дипломатској конференцији ОУН у Риму 17. јула 1998. године прописује да ће се пред овим судом водити кривични поступак, утврђивати кривична одговорност и изрицати кривична санкција лицима која су учинила најозбиљније злочине признате од стране међународне заједнице као целине. У члану 5. овог Статута проглашена је надлежност суда за следећа међународна кривична дела:²⁶⁾ 1) злочин геноцида, 2) злочин против човечности, 3) ратне злочине и 4) злочин агресије. Према члану 77. учиниоцу неког од ових међународних кривичних дела суд може изрећи следеће казне: 1) затвор у одређеном трајању који не може да пређе максимум од 30 година, 2) доживотни затвор када је та казна оправдана екстремном тежином злочина и индивидуалним околностима везаним за учиниоца дела, 3) новчану казну према критеријуму који је одређен у Правилима доказивања и процедуре и 4) конфискацију прихода, власништва и добара који су директно или индиректно прибављени извршеним злочином.

У међународном кривичном праву, злочин агресије је први пут дефинисан као злочин против мира у Лондонском споразуму којим је основан Међународни војни суд у Нирнбергу. У члану 6. Статута Међународног војног суда који је додат уз Лондонски споразум су одређени појам и елементи агресије.²⁷⁾ Потом је Комисија за међународно право ОУН 1996. године у Нацрту Кодекса злочина против мира и безбедности човечанства у члану 16. одредила дело агресије. Оно постоји када „појединац као вођа или организатор активно суделује или нареди планирање, припремање, отпочињање или вођење агресивног рата који предузме нека држава“. Међународно кривично дело агресије које је иначе наведено у члану 5. Римског статута из 1998. године није ближе описано по садржини, карактеристикама и обележјима бића.²⁸⁾ Но, у погледу квалифика-

25) М. Сјекавица, Стални међународни казнени суд, Правник, Загреб, број 1/2002. године, стр. 73-87.

26) М. Старчевић, Извори међународног хуманитарног права, Београд, 2002. године, стр. 590-608.

27) Д. Јовашевић, Систем међународних кривичних дела, Политичка ревија, Београд, број 2/2010. године, стр. 123-146.

28) Посебна радна група за злочин агресије која је основана при Скупштини држава чланица Римског статута сваке године заседа на Универзитету Принстон у САД у покушају да одреди појам, елементе и карактеристике овог међународног кривичног дела. Највећи проблем у његовом дефинисању представља однос међународног тужиоца при Међу-

ције овог дела Статут Међународног кривичног суда је упућивао на одговарајућу примену Резолуције Генералне скупштине ОУН број 3314 из 1974. године. Наиме, у члану 3. ове Резолуције је прецизирано шта представља акт агресије без обзира да ли је рат објављен или не.²⁹⁾

Према овој одредби дело агресије представљају следећи акти:³⁰⁾ 1) инвазија или напад оружаних снага једне државе на територију друге државе, као и свака војна окупација, макар и привремена која произађе из такве инвазије или напада или анексија територије или дела територије друге државе употребом силе, 2) бомбардовање територије неке државе од стране оружаних снага друге државе или употреба било ког оружја од стране једне државе против територије друге државе, 3) блокада лука или обала једне државе од стране оружаних снага друге државе, 4) напад оружаних снага једне државе на копнене, поморске или ваздухопловне снаге, поморску или ваздушну флоту друге државе, 5) употреба оружаних снага једне државе које се с пристанком државе пријема налазе на њеној територији противно условима предвиђеним у споразуму, односно остајање тих снага на територији државе пријема и после истека споразума, 6) радња једне државе која своју територију стави на располагање другој држави да би је ова искористила за извршење акта агресије против неке треће државе и 7) упућивање од стране, односно у име једне државе оружаних банди, група, нерегуларних војника или најамника који против друге државе врше акте оружане силе толико озбиљно да се они изједначују са напред наведеним актима, односно представљају значајно учешће једне државе у томе. Из наведене дефиниције произилази да појам и садржина злочина агресије зависе од политичке оцене међународне заједнице, односно њених органа.

Но, интересантно је решење према коме је у Резолуцији изричито наведено да поред наведених аката који су одређени као

народном кривичном суду и Савета безбедности у погледу оцене да ли је у конкретном случају извршена агресија једне државе на другу државу. Наиме, међународни тужилац не би требало да буде везан за одлуку ниједног политичког органа, па чак ни таквог органа као што је Савет безбедности, јер то може да буде противно интересима правде. С друге стране, највеће светске силе, као сталне чланице Савета безбедности не желе да се одрекну доношења тако важне одлуке од значаја за питања међународног мира и безбедности – да ли је извршена агресија и да такву одлуку препусте инокосном органу – међународном тужиоцу. (В. Димитријевић, О. Рачић, В. Ђерић, Т. Папић, В. Петровић, С. Обрадовић, Основи међународног јавног права, Београд, 2007. године, стр. 243).

29) К. А. Багињан, Агресија – тјагчајшее международное преступление к вопросу об определении агрессии, Москва, 1955. године, стр. 75-92.

30) Љ. Лазаревић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1995. године, стр. 80-82.

дело агресије, Савет безбедности ОУН у складу са Повељом Организације уједињених нација може одлучити да се под овај појам подведу и неки други акти не остављајући критеријум за ово одређивање.³¹⁾ При томе је у члану 5. Резолуције изричито наведено да никакав разлог било које природе, политичке, економске, војне или друге врсте не може оправдати агресију. Агресивни рат је злочин против међународног мира и свака агресија повлачи не само политичку и правну, већ и међународну одговорност.

На Првој ревизионој конференцији Римског статута која је одржана у Кампали јуна 2010. године консензусом свих држава чланица усвојена је резолуција³²⁾ којом се Римски статут у форми амандмана допуњује дефиницијом злочина против човечности (чиме се избегава основни приговор који се односи на кршење принципа законитости – да се кажњава за кривично дело чија обележја бића нису прописана у одговарајућем правном акту пре него што је учињено). Међутим, као слабост овог решења, у правној теорији се истиче, да се надлежност сталног Међународног кривичног суда за злочин агресије успоставља тек од 2017. године, те да за ово дело не могу и даље да одговарају грађани држава које нису чланице – дакле потписнице Римског статута (као што је то случај са САД, Руском федерацијом и Кином). Према одредбама ове резолуције, у Римском статуту је додат члан 8. бис који као злочин агресије сматра: планирање, припремање, отпочињање или вршење неког акта агресије који по својој природи, тежини и обиму представља очигледно кршење Повеље ОУН од стране лица које је у позицији да наређује (усмерава) политичке или војне операције неке државе или да врши стварну контролу над њима. А дефиниција самог чина агресије своди се на употребу оружане силе од стране једне државе према некој другој држави којом се повређује суверенитет, територијални интегритет или политичка независност те друге државе или се то чини на било који други начин који није у сагласности са Повељом ОУН. Но, да би се радило о акту агресије (дакле о међународном кривичном делу) не сме да се ради о акту који је предузет на основу права на самоодбрану или по одобрењу Савета безбедности.³³⁾ И ова дефиниција представља политички компромис воље најзначајнијих држава данас.

31) О. Triffterer, *Acts of violence and international criminal law*, Хрватски љетопис за казнено право и праксум, Загреб, број 2/1997. године, стр. 811-881.

32) Resolution RC/Res 6 from June, 11.2010.

33) В. Ђ. Деган Б. Павишић, В. Беширевић, *Међународно и транснационално кривично право*, Београд, 2012. године, стр. 203-204.

Тако према одредби члана 8. бис Римског Статута из 2010. године дело агресије представљају следећи акти без обзира да ли им је претходила објава рата или не: 1) инвазија или напад оружаних снага једне државе на територију друге државе, као и свака војна окупација, макар и привремена која произађе из такве инвазије или напада или анексија територије или дела територије друге државе употребом силе, 2) бомбардовање територије неке државе од стране оружаних снага друге државе или употреба било ког оружја од стране једне државе против територије друге државе, 3) блокада лука или обала једне државе од стране оружаних снага друге државе, 4) напад оружаних снага једне државе на копнене, поморске или ваздухопловне снаге, поморску или ваздушну флоту друге државе, 5) употреба оружаних снага једне државе које се с пристанком државе пријема налазе на њеној територији противно условима предвиђеним у споразуму, односно остајање тих снага на територији државе пријема и после истека споразума, 6) радња једне државе која своју територију стави на располагање другој држави да би је ова искористила за извршење акта агресије против неке треће државе и 7) упућивање од стране, односно у име једне државе оружаних банди, група, нерегуларних војника или најамника који против друге државе врше акте оружане силе толико озбиљно да се они изједначују са напред наведеним актима, односно представљају значајно учешће једне државе у томе.

Иако је било и таквих предлога на скупу у Кампали, ипак у појам злочина агресије сем напред изричито наведених поступака није прихваћено да се одлуком Савета безбедности могу оквалификовати као ово кривично дело и други акти у складу са одредбама Повеље ОУН. То је логично јер би овај највиши орган ОУН могао сам по вољи својих сталних чланица руковођен политичким разлозима или „симпатијама“ да акте појединих држава квалификује као агресију, а у другим сличним случајевима не.

ЗАКЉУЧАК

Међународно кривично право као систем правних прописа садржаних у актима међународне заједнице, али и у националном (интерном) кривичном законодавству појединих држава предвиђа кривичну одговорност и кажњивост за већи број међународних кривичних дела. То су дела којима се крше ратни закони и обичаји рата (међународно ратно право или право оружаних сукоба) и којима се повређује или угрожава мир међу народима и безбедност

човечанства. За ова дела прописане су најтеже врсте и мере казни које уопште познаје кривично законодавство данас.

За учиниоце ових дела у одређеним случајевима примарна је надлежност међународних судских (наднационалних) органа као што су нпр. токијски и нирнбершки суд, Хашки трибунал, Римски суд итд. Код ових кривичних дела су у примени два изузетка од иначе стандардних института општег дела кривичног дела. То су: 1) кривична одговорност и кажњивост учинилаца ових кривичних дела уопште не може да застари и 2) код ових кривичних дела на учиниоце се под одређеним условима примењују одступања од субјективне одговорности засноване на кривици – командна одговорност политички и војно надређених лица и заједнички злочиначки подухват.

Међу међународним кривичним делима се по свом значају, природи и карактеру издваја злочин против мира или агресија. То је дело којим се крше ратни закони и обичаји рата (међународно ратно право или право оружаних сукоба) и којима се повређује или угрожава мир међу народима и безбедност човечанства. Ово кривично дело познаје и право Републике Србије, али и међународно кривично право о чијим правним и политичким димензијама говори овај рад.

ЛИТЕРАТУРА

- Alvarez, J.E., „Crimes of States /Crimes of Hate, Lessons from Rwanda“, *The Yale Journal of International Law*, br. 24/1999.
- Багињан, К.А., *Агресија – тјагчајшее междунородное преступление к вопросу об определении агресси*, Москва, 1955.
- Василијевић, В., „Суђење пред међународним војним судом у Нирнбергу и развој међународног кривичног права“, *Југословенска ревија за међународно право*, Београд, бр. 3/1971.
- Деган, В.Ђ., Павишић, Б., *Међународно казнено право*, Загреб, 2005.
- Деган, В.Ђ., Павишић, Б., Беширевић, В., *Међународно и транснационално кривично право*, Београд, 2012.
- Димитријевић, В., Рачић, О., Ђерић, В., Папић, Т., Петровић, В., Обрадовић, С., *Основи међународног јавног права*, Београд, 2007.
- Задник, С., „Казнена дјела против вриједности заштићених међународним правом и новине у законодавству у свези са тим дјелима“, *Хрватска правна ревија*, Загреб, бр. 12/2003.
- Јовашевић, Д., *Коментар Кривичног закона СР Југославије*, Београд, 2002.
- Јовашевић, Д., „Систем међународних кривичних дела“, *Политичка ревија*, Београд, бр. 2/2010.
- Јовашевић, Д., *Лексикон кривичног права*, Београд, 2011.

- Јовашевић, Д., *Међународно кривично право*, Ниш, 2010.
- Јовашевић, Д., *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2014.
- Јосиповић, И., „Правни и политички аспекти настанка Међународног казненог суда за бившу Југославију“, *Зборник радова Хрватска и Уједињени народи*, Загреб, 1996.
- Казазих, В., „Имплементација споразума међународног хуманитарног права у Босни и Херцеговини“, *Зборник радова Правног факултета у Мостару*, Мостар, бр. 16/2003.
- Лазаревић, Љ., *Кривично право, Посебни део*, Београд, 1995.
- Merle, M., *Le proces de Nuremberg et le chatiment des criminels de guerre*, Paris, 1949.
- Нирнбершка пресуда, Београд, 1948.
- Петровић, Б., Јовашевић, Д., *Међународно кривично право*, Сарајево, 2011.
- Петровић, Б., Бисић, М., Перић, В., *Међународно казнено судовање*, Сарајево, 2011.
- Прљета, Љ., *Злочини против човечности и међународног права*, Београд, 1992.
- Радојковић, М., *Рат и међународно право*, Београд, 1947.
- Resolution RC/Res 6 from June, 11.2010.
- Сјекавица, М., „Стални међународни казнени суд“, *Правник*, Загреб, бр. 1/2002.
- Smit, E., *The American Road to Nuremberg – the Documentary Record 1944-1945.*, Stanford, 1982.
- Старчевић, М., *Извори међународног хуманитарног права*, Београд, 2002.
- Сукијасовић, М., „Међународна кривична одговорност за агресију“, *Југословенска ревија за међународно право*, Београд, бр. 3/1957.
- Томић, З., „Осврт на настанак и развој међународног кривичног права“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, Сарајево, 1999.
- Triffterer, O., „Acts of violence and international criminal law“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, бр. 2/1997.
- Фабијанић Гагро, С., „Заштита особа у немеђународном оружаном сукобу“, *Правни вјесник*, Осиек, бр. 2/2008.
- Calvoccaresi, P., *Nuremberg – the facts and the consequences*, London, 1947.
- Шепаровић, З., „Заштита жртава рата у међународном хуманитарном праву“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, бр. 2/1997.

Dragan Jovasevic

**THE DEFINITION OF AGGRESSION:
POLITICAL AND LEGAL CONCERNS**

Resume

International criminal law as a system of legal rules contained in the documents of international community and in the documents of national (internal) criminal law provides for criminal liability and punishment for a great number of international crimes (as a aggression crime). These crimes are acts of breaking war laws and rules of warfare (international humanitarian law) and also they are the acts of harming or imperiling the peace among nations and the security of mankind. For these acts there are provided most severe penalties and measures of punishment known in the criminal law today. Penalties prescribed for these criminal offences stand for the most severe penalties in contemporary criminal legislation.

For perpetrators of these aggression crimes in certain cases the primary jurisdiction is the one of international criminal court (supranational) authorities, such as International courts in Nuremberg, Tokyo, Hague, Roma. Due to its significance, nature and character, the crime above all crimes stands out among all the crimes against international law. It is the crime of aggression. This crime is act of breaking war laws and rules of warfare (international humanitarian law or international war law) and also they are the acts of harming or imperiling the peace among nations and the security of mankind. This criminal offence has provided criminal law of the Republic of Serbia and international criminal law. In this paper the author has analysed theoretical and practical aspects about this criminal offence in domestic and international law.

Key words: international criminal law, aggression, responsibility, state, International court, penalty

* Овај рад је примљен 12. новембра 2014. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 27. новембра 2014. године.

